

Original Makale / Original Article

Avrupa resim sanatında hastane teması

Hospital theme in European painting

Güliz BAYDEMİR KATKAR*^{ORCID}

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Çanakkale, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale hakkında

Geliş tarihi: 24 Şubat 2025

Revizyon tarihi: 28 Nisan 2025

Kabul tarihi: 29 Nisan 2025

Anahtar kelimeler:

Avrupa, hastane, mimari, resim, sanat.

ARTICLE INFO

Article history

Received: 24 February 2025

Revised: 28 April 2025

Accepted: 29 April 2025

Key words:

Europe, hospital, architecture, painting, art.

ÖZ

Bu makalede 16. ve 20. yüzyıllar arasında Avrupa resim sanatında hastane temalı eser örnekleri incelenerek, hastane binalarının biçim ve içerik bakımından tarihsel olarak temsil ediliş biçimleri irdelenmektedir. Tıp, sağlık hizmetleri tarihi ve toplumsal yapıya dair veriler sunan bu eserlerin; hastane yapılarının evrimine ışık tutarak, şehircilik ve mimarlık tarihine dair de belge niteliği taşıdığı görülmektedir. Araştırmada, Avrupadaki hastane binalarının tarihçelerine de yer verilerek, bu yapıların resimlerde ele alınış biçimleri “Avrupa Hastaneleri ve Resim Sanatındaki Temsilleri” ana başlığı altında incelenmiştir. Fransa, İspanya, İtalya, İngiltere ve Türkiye’de Hastane Temalı Resimler alt başlıkları altında Avrupada yer alan hastanelere ait tasvirler kronolojik olarak analiz edilmiştir. Orta Çağ’dan bu yana hastane yapılarının dış görünüşleri ve iç mekanlarının resmedildiği eserlerde; sanatçıların, binaların mimari unsurlarını betimlemenin yanı sıra bu yapıların işlevlerini de ele alarak toplumun sosyal ve kültürel yapısını yansıttıkları izlenmiştir. Avrupada yer alan hastane binalarının resmediliş biçimleri, tarihi ve kültürel bağlama göre farklılık göstermekle birlikte hastane yapılarının resmedildiği eserler; özellikle büyük şehirlerdeki ikonik yapılarıyla ön plana çıkan simge niteliğindeki tarihi hastane binalarının dış cephelerinin resmediliş ve ikonografik olarak sosyal, kültürel ve bazen de dramatik bağlamda ele alınan hastane iç mekân tasvirleri olarak ayrıştırılabilir. Hastane temasının Avrupa resim sanatında ele alınış biçimleri, hastane iç ve dış mimarisinin evrimine ışık tutarken aynı zamanda tarihsel ve işlevsel süreçlerini anlamak için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

ABSTRACT

In this article, examples of hospital-themed works in European painting between the 16th and 20th centuries are examined and the historical representations of hospital buildings in terms of form and content are examined. These works provide data on the history of medicine, health services and social structure; By shedding light on the evolution of hospital buildings, it is seen to be a document about the history of urbanism and architecture. In the research, the history of hospital buildings in Europe was also included, and the way these buildings were depicted in the paintings was examined under the main title “European Hospitals and Their Representations in Painting”. Depictions of hospitals in Europe were analyzed chronologically under the subheadings of Hospital Themed Paintings in France, Spain, Italy, England and Türkiye. In works depicting the exteriors and interiors of hospital buildings since the Middle Ages; It was observed that the artists reflected the social and cultural structure of the society by depicting the architectural elements of the buildings as well as the functions of these structures. Although the way hospital buildings in Europe are depicted varies depending on the historical and cultural context, the works depicting hospital buildings; It can be divided into depictions of the exteriors of historic hospital buildings, which stand out with their iconic structures, especially in big cities, and depictions of hospital interiors, which are handled iconographically in a social, cultural and sometimes dramatic context. The ways in which the hospital theme is handled in European painting sheds light on the evolution of hospital interior and exterior architecture and at the same time constitutes an important source for understanding all historical processes.

Cite this article as: Baydemir Katkar, G. (2025). Hospital theme in European painting. *Yıldız J Art Desg*, 12(1), 1–14.

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: gulizbaydemir@gmail.com

GİRİŞ

Resim, mimarlık ve tıp tarihinin görsel temsilleri üzerine araştırmaların yayınlandığı çalışmalardan ulaşılan verilerin yanı sıra, sanat ve tıp müzeleri ve Avrupa’da gelişmiş olan hastane müzeciliği geleneği sayesinde; hastane ve vakıfların çevrimiçi sunulan sanat koleksiyonları ve bu kurumların tarihçelerini içeren çeşitli makalelerden elde edilen veriler bu araştırma makalesinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Hastane binaları ve görsel temsillerinin toplumsal ve kültürel yansımalarını irdeleyen akademik kaynaklar taranarak hastane binalarının dış cephe tasvirleri ve kimi zaman ise çok figürlü kompozisyonları içeren hastane iç mekan betimlemelerine ulaşılmıştır. Sanat tarihi perspektifinden, bu eserlerin biçim ve içerik analizi yoluna gidildiği bu makalede, hastane yapılarının mimari tasarımlarına değinilerek kronolojik olarak resim sanatında nasıl görselleştirildikleri ele alınmıştır. Hastanelerin Güzel Sanatlar ile bağlantısı, genellikle tıp, sanat tarihi, sosyal tarih ve kültürel incelemelerde yer alırken sanat tarihi ve tıp tarihi üzerine yapılan akademik çalışmalar bu konuda önemli veriler sunmaktadır. Tarihi Resim, Mimari Resim, Janr Resmi, Natüralist Resim türlerinde hastane binalarının iç ve dış mimarisine dair ve dönemin sosyo kültürel durumuna dair pek çok veri saptanabilmesi bakımından hastane temalı resimler sosyolojik önem taşımaktadır.

AVRUPA HASTANELERİ VE RESİM SANATINDAKİ TEMSİLLERİ

Hastaların bakımına yönelik ilk adımların antik dönemlerde atılmış olduğu görülür. Sümerlilerde sağlık hizmetleri, din adamları yoluyla yürütülmüştür (Güntöre, 2005: 4). Eski Mısır’da cerrahide önemli gelişler kaydedilmiştir. Hint tıbbının M.Ö. 1500 yıllarda başladığı kabul edilir (Aslan, 2017: 10). Eski Çin tıbbında akupunktur gibi tedavi yöntemleri geliştirilmiştir. Mitoloji, din ve felsefenin etkisi altında kalarak ilerleme göstermiş olan Eski Yunan tıbbı, Hipokrat’tan (M.Ö. 460-M.Ö. 370) sonra laikleşmeye başlamıştır (Doğan ve Sezgin, 2012: 275). Roma İmratorluğu’nda modern hastanelerle doğrudan ilişkisi bulunmakla birlikte “valetudinaria” adı verilen askeri hastane yapılarına rastlanmaktadır (Tabanelli, 1956).

Hastaneler, içlerinde sağlık hizmetleri verilen yapılardır. Ortaçağ’da hem Batı’da hem de İslam dünyasında ortaya çıkan hastane yapıları; İslam ülkelerinde darüşşifa, şifhane, bimarhane gibi adlar alarak dindışı nitelik taşıırken aynı dönem Avrupa’sında ise, hastaneler, dinsel niteliktedirler (Sözen&Tanyeli, 2010: 130). “Bu yapılar tonoz ya da çatı örtülü basit, uzun bir veya birkaç holden oluşmaktadır. İslam ülkelerinde pek görülmeyen bu “koğuş tipi” hastane Avrupa’da 19. yüzyıla dek egemen olmuştur, 19 yüzyıldan sonra hastanelerin gelişim süreci mimari olmaktan çok, teknik bir evrimleşmeyi içerir” (Sözen&Tanyeli, 2010: 130).

Erken dönemlerde, hastaların bakımı çoğunlukla dini kurumlara, manastırlara veya kiliselere bağlı olduğu hastanelerde yapılmıştır. Avrupa hastanelerinin Geç Orta Çağ ve Modern yüzyıllar boyunca deneyimlediği çeşitli dönü-

şümlerden bağımsız olarak, genel hastane modelinin Orta Çağ’da ortaya çıktığı söylenebilir. Rönesans ve Erken Modern Dönemde Avrupa’da hastanelerin modernizasyonun başlamasıyla birlikte, hastane binalarının daha sistematik ve yapılandırılmış duruma geldiği görülür.

Geç Orta Çağ döneminin ekonomik zorluklarının bir getirisi sonucu siyasi bir strateji yürütülerek küçük çaplı hastaneleri azaltma yoluna gidilerek yeni sosyal Genel hastanelerin oluşturulduğu bir hastane reformuna gidilmiştir. Bu sayede hastanelerde doktorlar ve cerrahlar tarafından verilen tıbbi bakım önemli bir hale gelmiştir (Bianchi & Slón, 2006: 12-13) ve “hastanede tıbbileştirme” terimi ortaya çıkmıştır. 1350’den sonra çeşitli Avrupa bölgelerinde, doktorlar hastanelerle daha fazla ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Ferragud, 2014: 305-324). İtalya ve Almanya’da, şehirlerdeki hastanelerin daha fazla profesyonel tıbbi hizmet sunmaya başlamış oldukları bu büyük hastane yapılarının Ortaçağ’da önemli kavramlar olan asalet, şöhrat ve güzellik gibi kavramlar ile öne çıkarak hem yakın çevreden hem de bölgeler arası potansiyel bağışçıların sayısını giderek artırmış olduğu görülür (Bridgewater, 2020: 332). Geç Ortaçağ’da çok sayıdaki büyük şehir hastanelerinin başarısı, hayranlık uyandırarak halkın bağışlıklarını yüceltmiş ve bu hastanelerin yükselişini sağlamıştır.

“Rönesans’la birlikte bilimsel araştırmalar hız kazanmış, tıp ve sağlık alanında da büyük ilerlemeler kaydedilerek hekim sayısında artış yaşanmıştır. Anatomi büyük bir gelişme kaydetmiş ve büyük anatomistler yetişmiştir. 17. yüzyılda Rönesans’ın etkisiyle yayılmaya başlayan bilimsel düşünce sayesinde serbest düşünceli hekimler yetişmiş ve fizyoloji güçlenmeye, gelişmeye başlamıştır” (Aslan, 2017: 10). Avrupa’da 15. yüzyıldan itibaren küçük ve belirli işlevleri olmayan hastaneler yerlerini yavaş yavaş daha az sayıda daha büyük kurumlara bırakmış (Galient, 2012: 41-60) ve Avrupa’da genel hastane binaları inşa edilmeye başlanmıştır.

Genel hastanelerin ortaya çıkışı, yardım imkanlarının da önünü açmış olup 16. yüzyılın ortalarında yoksul insanlardan oluşan daha spesifik gruplar ve onlara daha uzmanlaşmış bakım sağlanmasına duyulan ihtiyaç sonucu “Genel hastane”ler 17. Yüzyılda yaygın bir olgu haline gelmiştir. Frengi gibi bulaşıcı veya tedavi edilemeyen delilik gibi belirli bir hastalıktan muzdarip belirli yoksul insan gruplarına yönelik bu bakım modellerinin etkileri, hastane kavramının tıbbileştirilmesine yönelik evriminde önemli bir rol oynamıştır (Arrizabalaga, 2006: 204). Bakım çoğunluğunun ön planda olduğu bu dönemde, yoksullar hastaneleri yerlerini yavaş yavaş hastalar hastanelerine bırakmaya başlamıştır. Ancak henüz hastanelerin hijyenik bir alan olarak düşünülmediği bir tıp kültürü bulunmaktadır (Arrizabalaga, 2006: 204). Modern dönemde giderek daha organize ve sistematik bir bakım modeli olmasına rağmen, düşkünlüğün çoğunlukla hastane bakımının hedefi olmaya devam ettiği görülür (Tomassetti, 2019: 91-127).

18. ve 19. yüzyılda Endüstri Devrimi ile birlikte Avrupa’da tıp bilimlerinde büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve bu yüzyıllarda yeni burjuva ve liberal düzen bağlamında hastaneler birer tıp kurumu haline gelmiştir (Pena & Ma-

teu: 2023: 107). 18. ve 19. yüzyılda, daha iyi hijyen koşulları sağlanmaya başlanmış ve hastane binaları daha geniş alanlar ile geliştirilmiştir. Hastanelerde hijyenin artırılması, modern hastane tasarımının temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

Avrupadaki hastane binalarının resimlerde ele alınışı tarihi ve kültürel bağlama göre çeşitli farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak, hastane temasının işleniş biçiminde birkaç önemli yaklaşımın öne çıktığı görülür. 16. yüzyılda Hollanda'da gelişerek 17. Yüzyılda bağımsız bir tür haline gelen "Mimari Resim"ler ve şehir manzaraları özellikle 18. Yüzyılda Avrupa'da popüler hale gelmiştir. "Bu eserlerde, yalnızca binaların stil ve karakterlerinin güvenilir bir şekilde aktarılması değil, aynı zamanda perspektifin belirleyici bir rol oynadığı mekansal açımların net sunumu da belirleyicidir" (Baydemir, 2024: 21). 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan "Vedutist Resim" ve onun bir kolu olan "Harabe Resmi" türü ve ardından gelişen "İngiliz Romantik Manzara Resmi"nde ve 19. Yy Empresyonist ressamların kent izlenimlerinde hastane binalarının tasvirlerine sıklıkla rastlanmaktadır.

Modern hastane binalarının oluşturulduğu 19. yüzyıldan itibaren hastane binalarının yapısı, genellikle geniş pencereler, fonksiyonel odalar, temizlik ve hijyen koşulları göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Bu modern hastane binaları, dönem sanatçıların resimlerinde genellikle daha sade, endüstriyel ve işlevsel tarzlarıyla betimlenmişlerdir. 19. Yüzyılın ortasında hemşirelik ve hastane iç mekanlarına dair çalışmaları ile tanınan Florence Nightingale (1820-1910)'in hijyen ve hasta bakımını iyileştirmeyi amaçlayarak tasarladığı hasta koğuşu tipi yayılmaya başlamıştır. 19. ve 20. yüzyılda hastane temalı resimlerde Nightingale koğuşlarına sıkça rastlanmaktadır. Özellikle 19. yüzyılda Kırım Savaşı (1853-1856) ve ardından Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)'na dair, bu koğuşların konu alındığı resimler bulunmaktadır.

20. yüzyılda Avrupa resim sanatında hastane binası temalı eserlerin, özellikle savaş ve sağlık konuları etrafında şekillenen önemli bir alt tema olduğu izlenir. Bu tür eserlerde hastane yapıları, genellikle toplumsal travmaların, savaşın ve hastalıkların dramatik yansımaları olarak ele alınmıştır. Pek çok eserde I. Dünya Savaşı sırasında savaşın fiziksel ve psikolojik etkilerini işlerken hastane iç mekanlarında yaralı askerlerin tedavi edildiği ortamlar tasvir edilmiştir. Pek çok sanatçı savaş ve ölüm temalarını sıklıkla işlerken; hastaneler dikkat çeken manevi semboller haline gelmiştir.

Avrupa Resim sanatında hastane temasının ele alınışı hem tıbbın hem mimarinin hem de toplumsal yapının bir yansıması olarak incelenebilir. Hastane temalı eserler, toplumun hastalık ve sağlıkla ilgili algılarının sanatla nasıl ifade edildiğini anlamak için önemli örneklerdir. Hastane dış cephe ve iç mekan tasvirlerine dair Rönesans'tan 20. yüzyıla değin değinilecek olan örneklerden ilki; Roma'da üreten Alman Barok dönem sanatçısı, Adam Elsheimer (1578-1610)'ın yaklaşık 1598 tarihli "Macaristanlı Aziz Elizabeth Hastanesindeki Mahkumlara Yiyecek Getiriyor" adlı eseridir (Şekil 1).

Elsheimer'ın; 1228'de kendi hastanesini kuran ve hastanelerin koruyucu azizi olarak atfedilen Macaristan-

Şekil 1. Adam Elsheimer, "Saint Elizabeth of Hungary Bringing Food For the Inmates of a Hospital", 1598, bakır plaka üzerine yağlıboya, 27,8x20cm, Wellcome Collection, Londra.

lı Elizabeth'i hastane alanındaki hastalarla ilgilenirken resmettiği eserde yatakların üzerinde yer alan Meryem Ana ve çocuk heykeli ve duvarlardaki dini sahne betimlemelerinde inanç ve şifaya dair fikirlerin iç içe geçtiğini görülmektedir. St Elizabeth'in aile arması da pencerenin üzerinde yer almaktadır. Her ne kadar mekan, sanatçı tarafından hayal edilerek kompoze edilmiş olsa da; bu tablo, hastalara hem dünyevi hem de manevi bakımlarının cömert kaynaklarını hatırlatmak için dini tasvirler ve bağışçıların desteklerinin vurgulandığı, dönemin iyi finanse edilen bir hastanesinin muhtemelen ideal bir versiyonunu göstermektedir (Wallentine, 2024).

Avrupadaki erken modern hastaneler, zengin insanların evde bakıma gücü yettiğinden, ağırlıklı olarak yoksul topluluklardan insanlara hizmet etmiştir. 16. yüzyıldan kalma gravür ve resimler sıklıkla bakım, yemek pişirme, temizlik ve yemek yeme gibi tüm faaliyetlerin yoğun bir alanda gerçekleştiği sade, karanlık ve yoğun koşulları tasvir etmektedir. Çok az finansmana sahip birçok bakım kurumunun benzer şekilde kalabalık ve dekorasyonsuz olduğu görülür. 17. ve 18. yüzyıllarda Bilimsel Devrim ve Aydınlanma; Avrupa'da bilim; biyoloji ve tıpta radikal yeni anlayışları başlatarak hastanelerin kuruluş ve işleyişine farklı çerçeveler getirmiştir. Aydınlanma'nın eğitim ve bilimsel keşif idealleri üzerine kurulan gönüllü hastaneler, dini kurumlar tarafından yönetilen hastanelerin yerini almaya başlamıştır.

Şekil 2. Giuseppe Zocchi, (1711/7-1767), “A View of the Piazza della Santissima Annunziata, Florence, with the Ospedale Degli Innocenti”, tuval üzerine yağlıboya, 57.2 x 87.7 cm, özel koleksiyon.

İtalya’da Hastane Temalı Resimler

İtalya, entelektüel, sanatsal ve finansal anlamda Rönesans’ın merkezini oluşturmaktadır (Bridge, 2015; cev Sezer, 2016, s.114). İtalyanın Floransa şehrinde bulunan, Ospedale degli Innocenti/Masumlar Hastanesi; bu yapıyı tasarlayan ve inşasında önemli rol oynaya Floransalı erken Rönesans sanatçısı Filippo Brunelleschi (1377-1446)’nin mimarideki başarısını gözler önüne sermektedir. İtalyan ressam Giuseppe Zocchi (1711/7-1767), Floransa’nın bir görünümü ele aldığı eserinde; Santissima Annunziata meydanı ve Erken Rönesans dönemi hastane mimarisinin örneklerinden biri olan Ospedale degli Innocenti/Masumlar Hastanesi’ni resmetmiştir (Şekil 2). Floransa’nın manzaralarını ve önemli yapılarını resmetmiş olan 18. Yüzyıl Toskana topografya sanatçısı, bu eserinde; Ospedale degli Innocenti ve çevresindeki yapıların, Canaletto’nun topografya yaklaşımından etkilenecek, doğrusal perspektifle çizilmiş ayrıntılı görünümünü sunmuştur. Bu çizimler, özellikle mekana dair farklı bakış açılarını kaydetmek için mekanik cihazlar kullanarak yapılan dikkatli gözlemlere dayanmaktadır (Germaner, 1996:64). Zocchi’nin eserinde, meydanı çevreleyen yapılar detaylı bir şekilde resmedilmiştir. Eser, kompozisyona eklenen figürlerle erken dönem hastane tasarımının sosyal işlevine dair ait fikirler sunarak, dönemine dair incelikli detayları görselleştiren bir belge niteliği taşımaktadır.

Fransa’da Hastane Temalı Resimler

Paris’teki Foundling Hastanesi (L’Hôpital des Enfants-Trouvés), 1670 yılında XIV. Louis döneminde kraliyet

fermanıyla kurulmuştur. 17. 18. ve 19. Yüzyıllarda doğum kontrolünün eksikliği nedeniyle; filozof, yazar ve besteci Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)’nun çocukları da dahil olmak üzere çok sayıda muhtaç kalan çocuğun bakımını üstlenmiştir. “Avrupa’nın diğer başkentleriyle karşılaştırıldığında ve sakinlerinin sayısına oranla, Paris hastanesi genel ortalamada en az sayıda yetim çocuğu kabul eden şehirdir. Ve yine de, tüm uluslar arasında, bu talihsiz varlıkları toplumun yararlı üyeleri yapma konusunda en fazla kayıtsızlık gösteren ülke Fransa’dır” (Daffodil, 2013). Az sayıda ize rağmen Rousseau’nun 1747 ile 1751 yılları arasında Marie-Thérèse Levasseur’dan beş çocuğu olduğu düşünülmektedir. David Potts (2015), Rousseau’nun Çocukları Onun Ahlak Teorisin Kurbanı mıydı?” adlı makalesinde dönemin toplumsal koşullarına dair bilgiler sunmaktadır. O dönemde çocukları, kimsesiz çocuklar hastanesine terk etmek sosyal olarak kabul edilebilir bir durumdur ve çocuklarını Foundling Hastanesi’ne terk etmenin “ülkenin geleneği” olduğu fikri iddia edilmektedir. “Bu yıllarda Paris Foundling Hastanesi’nde yatan bir bebeğin ilk yılını yaşama şansı yalnızca üçte iki ve olgunluğa ulaşma şansı yalnızca yüzde beştir” (Potts, 2015).

Tarihi bir janr ressamı olan Henry Nelson O’Neil Ara (1817-1880), 1840’larda Kraliyet Akademisi’nin ortodoksluğuna karşı çıkan bir grup düzen karşıtı sanatçı olan Clique’in üyesidir. “Çocuğunu Paris’teki Foundling Hastanesi’ne Bırakan Bir Anne” (1855) adlı resminde, hastane- nin bir penceresi önünde çocuğunu görmeyi umut eden

Şekil 3. Henry Nelson O'Neil, Çocuğunu Paris'teki Foundling Hastanesi'ne Bırakan Bir Anne, 1855, ahşap üzerine yağlı boya, 38.1x27.9 cm, Thomas Coram Foundation, Londra.

bir anneyi resmetmiştir (Şekil 3). Mimari yapının dış cephe detaylarını ve beklemekte olan kadın figürlerini betimlediği bu eser dönemin toplumsal durumunu da imlemektedir.

Paris'te 1656 yılında inşa edilmiş olan Barok üsluptaki Salpêtrière "Château de la Salpêtrière" Hastanesi, Fransada sanatçılar tarafından resmedilmiş olan bir diğer hastane yapısıdır. 16. Yüzyılda büyük bir sefalet içerisinde Paris'te gittikçe çoğalan dilenciler, Fransa Kralı XIII. Louis'nin (1601-1643) kararıyla barut deposundan dev bir bakımevi haline getirilen Château de la Salpêtrière'de toplatılmıştır. 17. yyda Kral XIV Louis (1638-1715) ve Kardinal Jules Mazarin (1602-1661)'in planlaması ile yoksul dilenciler için Genel Hastane yavaş yavaş inşa edilmiştir. Devlet Bakanı Jean-Baptiste Colbert (1619-1683)'in bir emriyle ahlak polisi güçlendirilmiş ve fuhuş yapan kadınlar Salpêtrière Force Hapishanesi'ne toplatılmışlardır. 18. yüzyılın sonunda Salpêtrière bir tımarhane ve doğum evi haline gelmiştir (Histoire Des Sciences Medicales, 182-183). 19. Yüzyılda sağlık personelinin bulunduğu bir bakımevi-hastane olarak hastalara bakım vermeye devam etmiştir. Yıllar içinde bir kompleks halinde genişleyen yapı University Hospitals Pitié Salpêtrière adıyla halen işlevini sürdürmektedir.

Tarih ve tür ressamı André Brouillet (1857-1914) tarafından 1887'de çizilen bir grup portresi olan "Salpêtrière'de Klinik Bir Ders" (1887) adlı eser, Salpêtrière Hastanesi'nin iç mekanına dair bir betimleme sunmaktadır (Şekil 4). Akademide Jean-Léon Gérôme (1824-1904) ve Jean-Paul Laurens (1838-1921)'in öğrencisi olan André Brouillet, iki büyük pencerenin aydınlattığı bir odanın içerisinde yer alan

Şekil 4. Andre Brouillet, "Salpêtrière'de Klinik Ders/ Une Leçon Clinique à la Salpêtrière", 1887, tuval üzerine yağlı boya, 290 cm x 430 cm, Descartes Üniversitesi, Paris.

Şekil 5. Paul Joseph Victor Dargaud, “The Hopital de la Salpetriere”, 1904, Tuval Üzerine Yağlıboya, 24.5x38.5 cm, Musee de la Ville de Paris, Musee Carnavalet, Paris, Fransa.

31 kişiyi resmetmiştir. Bu sahne; tıp tarihinin önemli bir ismi olan nörolog Jean-Martin Charcot (1825-1893)'nın bir histeri hastası ile birlikte bir grup lisansüstü öğrenciye sunduğu klinik bir gösterinin temsildir. Brouillet'in detaylı tasviri sayesinde figürlerden birinin Tourette sendromunu tanımlayan hekim Georges Gilles de la Tourette (1857-1904) olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca tablodaki detaylar arasında, Charcot'un öğretmeni olan nörolojide ve tıbbi fotoğraflamada öncü Guillaume Duchenne (1806-1875) tarafından geliştirilen elektroterapi cihazı ve ders odasının arka duvarında anatomist ve tıp sanatçısı Paul Richer (1849-1933) tarafından 1878'de çizilmiş büyük bir füzen çalışması da yer almaktadır (Croisile, 2022). Eserde, nörolojik bir gösterinin dramatik etkileri ve bilimsel araçların kullanımı dikkatle vurgulanmıştır. Akademik grup portreleri geleneğinde yapılmış olan ve tamamlanması 3 yıl sürmüş olan bu resim, ilk kez 1887'de; 1880'den beri devlet adına sergiler düzenleyen Fransız Sanatçılar Derneği'nin Salon Sergisi'nde sergilenmiştir, ardından Académie des Beaux-Arts tarafından satın alınmış olan eser şu anda Paris'teki Descartes Üniversitesi'nin koridorunda asılı durmaktadır.

Paul Joseph Victor Dargaud (1873-1920), tarafından 1904'te resmedilen “Hastane de la Salpetriere”, hastane binasının 20. yüzyılın başındaki hareketli Paris kentindeki halini belgelemektedir (Şekil 5). Paris'in en ikonik simge yapılarından biri olan ihtişamlı yapının dış cephesini resmettiği yağlıboya tabloda sanatçı, binanın cephesindeki de-

ayları ustalıkla ele almış ve Fransız tarihinde önemli bir rol oynayan bu ünlü hastanenin mimari güzelliğini yansıtmıştır. İlk kurulduğunda bomboş bir arazide yer alan hastane artık diğer binalar ve insanlarla çevrilidir. Hastane cadde- sindeki insanlar telaşla gündelik hayatlarını sürdürmektedirler. Dargaud, sıcak renk paleti ve açık ve orta değerde ton skalası ile tıbbi bakım arayanlar için bir umut ve şifa simgesi olarak hizmet vermekte olan bu mimari yapının ihtişamı ve halen ayakta duran binanın dinginliğini usta- ca yansıtmıştır. Bu tablo, hem Paris mimarisinden önemli bir örneği bize aktarmakta hem de kendini ihtiyacı olanlara bakım sağlamaya adanmış bir kuruma olan saygıyı vurgula- yarak Fransa'nın kolektif tarihini hatırlatmaktadır.

Fransa'da resim sanatına Vincent Van Gogh (1853-1890) sayesinde yansıyan bir hastane; 16. ve 17. yüzyıllarda inşa edilmiş olan Arles Hastanesi'dir. Yapımı yaklaşık 200 yıl boyunca sürmüş olan hastane binasına 1835'te şiddetli bir kolera salgını sırasında üç kanat eklenmiştir. Hollan- da doğumlu Post Empresyonist sanatçı Van Gogh; 1888'in Şubat ayında Provence bölgesindeki Arles kentine yerleş- miştir. Ekim ayında arkadaşı Paul Gauguin (1848-1903)'in yanına gelmesi ve Aralık ayında kardeşi Theo'nun, nişan- lanacağı haberini almasının ardından Van Gogh, 23 Ara- lık'ta ilk ruhsal bunalımını yaşamış ve kulağını kesmiştir. “Onu yaralı olarak bırakan Gauguin, 27 Aralık'ta Paris'e doğru yola çıkar. Vincent iki hafta hastanede yatar. 1889, 7 Ocak'ta hastaneden eve döner, kısa bir süre sonra yeniden

Şekil 6. Vincent van Gogh, “Ward in the Hospital in Arles”, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 74 cm x 92 cm, Müze Koleksiyonu Am Römerholz, Winterthur, İsviçre.

çalışmaya başlar. 4 Şubat’ta ikinci krizini geçirir; iki hafta kadar süren bu krizi, ay sonuna doğru bir üçüncüsü izler. Hastaneden saliverilmemesi için dilekçe yazarak imza toplayan Arles halkının baskısı yüzünden Nisan’ın sonlarına dek hastanede kalır” (Roskill, 1985: 9 Çev. Kür 1996). Vincent Van Gogh, Nisan 1889’da, hastanedeki odasından “Arles Hastanesi Bahçesi” ni resmetmiştir. Bu eserinde binalar arasındaki merkezi bahçeyi tasvir etmiştir. Binalar kompleksi tarafından dört tarafı çerçevelenen, çiçeklerle dolu olan bahçeye, birinci kattaki kemerlerden ulaşılmaktadır. Eserde bina cephesinin bahçeye bakan iki katı da resmedilmiştir. Eski Arles hastanesinin avlusu, şimdi “Espace Van Gogh” olarak adlandırılmaktadır.

Sanatçı, “Arles Hastanesi Koğuşu” (1889) adlı bir diğer resminde ise hastane içindeki bir koğuşu tasvir etmiştir (Şekil 6). Derinleşen iç mekân içerisinde, ön planda yer alan sobanın etrafında oturmuş, ısınmakta olan hastaları ve arka planda rahibe hemşireleri resmettiği eserde; yapının zeminini, karşılıklı iki duvarı ve tavanına dair iç mimari detaylar sunmaktadır. Resimde, duvar boyunca sıralanmış yatakların perspektifi, figürlere uzanan bir direksiyon yaratmaktadır. Sanatçı, paravanların oluşturduğu dikey ritmi, kompozisyonda önemli bir yer ayırdığı tavandaki kirişlerin yatay

ritmiyle şekilsel olarak dengelemiş, duvarlar paravanlar ve tavanın soğuk rengine karşıt hastaların üzerinde bulunduğu zeminin sıcak rengini vurgulamıştır.

İspanya’da Hastane Temalı Resimler

İspanya’da 19. yüzyılın ortalarında çıkarılan Hayırseverlik Kanunu ardından hayır kurumları ve hastanelerin yeniden düzenlenmesi gerçekleşmiştir. Ressam ve gravür sanatçısı Francisco José de Goya y Lucientes (1746-1828), memleketi olan Zaragoza’daki hastanenin bu düzenlemelerden önceki durumuna dair eserler ortaya koymuştur. Romantizm akımının önde gelen sanatçısı, “Veba Hastanesi/Hospital de Apestados” (1808–1810) adlı eserinde, 1348’de Avrupa’ya ulaşan ve 19. Yüzyıla değin aralıklı olarak tekrarlayan Veba salgınının tahribatını gözler önüne sermiştir. Büyük kemerlerle çevrili hastane odasında hastalıktan müzdarip insanlar, karanlık iç mekanda küçük pencereden içeri sızan ışıqla aydınlanmaktadır. Bazı hastaların, daha ağır hasta olan, hatta ölmekte olanlara ilaç vererek yardım etmeye çalıştıkları üzücü bir durumu yansıtırken Goya, figürlerin yüzlerini yüzeysel olarak ele almış, çoğu durumda ölümü haber veren hayaletsi bir görünüm kazandırmıştır. Bitkin insanların çektiği acıları ve umutsuzluğu cansız yüzlere yansıtmıştır (Fundacion Goya En Aragon).

Şekil 7. Francisco de Goya, “Deliler Evi”, Yaklaşık 1814 – 1816, panel üzerine yağlıboya, 45x72 cm, San Fernando Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi, Madrid, İspanya.

Goya, “Deliler Evi” (1814–1816) adlı çok benzer bir diğer kompozisyonunda, karanlık ve ışığın çarpıcı kullanımıyla, Zaragoza’daki akıl hastanesini betimlemiştir (Şekil 7). Teyzesi ve amcası da bu hastalıktan muzdarip olan Goya, gençliğinde tanık olduğu bir sahneye dayanarak kurguladığı eserde; tek ışık kaynağı parmaklıklı bir pencere olan tonozlu bir odada, çıplak veya yarı çıplak bir grup insanı yatay bir kompozisyon oluşturacak şekilde düzenlemiştir. Tabloda, çıplak veya yarı çıplak bir grup figürü, farklı toplumsal sınıfları temsil eden unsurlar olarak bir araya getirmiştir (Radden, 2021).

Figürlerin tutarsız eylemleri, onları bir tür deliliğe iten koşulları simgelerken, çıplaklık tüm sınıfların eşitlenmesini sağlamaktadır. Tablo, tembel ve eğitimsiz insanlar, kilise, imparatorluk, ordu ve köylüler gibi çeşitli toplumsal figürleri içermektedir ve İspanya kralı VII. Ferdinand (1784-1833)’ın mutlak iktidarına yönelik sert bir eleştiri olarak yorumlanabilir. Bu eleştiriler, Goya’nın, dönemin toplumsal ve politik durumuna karşı duyduğu öfke ve endişesini yansıtmaktadır. (Fundación Goya en Aragón). Goya’nın o zamanlar ünlü olan Zaragoza akıl hastanesinde tanık olduğu bir sahneye dayanarak ortaya koyduğu bu eserinde, hastaların kilitli tutulduğu iç mekan klostrofobik mimarisıyla dikkat çekmektedir. Hastalara kelepçe takılması ve kamusal eğlencenin konusu olmaları bu dönemde İspanya’da da İngiltere’de olduğu gibi popülerdir. Bu eser, hem akıl hastalıklarını tedavi etmenin tarihsel yöntemlerine ışık tutmakta, hem de sanatsal ifadeye dair bir içgörü işlevi görerek toplumsal bir yorum niteliği taşımaktadır.

19. Yüzyılın sonuna doğru; costumbrist bir janr ressamı olan Luis Jiménez Aranda (1845-1928), “Başhekimlik Turu Sırasında Bir Hastane Koğuşu” (1889) adlı resminde İspanya’da bir hastanenin iç mekanını natüralist bir yaklaşımla ele almıştır (Şekil 8). 1889 Paris Evrensel Sergisi’nde ödül kazanan ve 1892 Ulusal Sergisi’ne damgasını vuran Luis Jiménez Aranda’nın bu eseri, 19. yüzyıl sonlarında İspanya’da sosyal gerçekçiliğin tarih resminin yerini almasına öncülük etmiştir. Aranda’nın eseri, hastane odasında bir grup öğrencinin tıbbi gözlem yaptığı bir sahneyi tasvir etmektedir. Muayene sırasında uzman hekim onlara hastaların vücudunu incelemeyi, hastalığın etkilerini gözlemlemeyi ve teşhis koymayı ve tedaviyi uygulamayı öğretmektedir. Özellikle kadınlar için İspanya’da tıp eğitimi almanın çok nadir ve zor olduğu bir dönemi yansıtan bu resimde sanatçı, tıp öğrencilerinin arasında bir kadın figürünü de resmetmiştir. Kurumsal bürokrasi ülkenin ilk kadın tıp doktoru olan Barselona’daki Dolors Aleu i Riera (1857-1913) gibi öncü kadınların doktoralarını kabul etmiş ancak tıp alanında uzmanlaşmayı engellemek için tıp alanındaki üniversitelere yeni kız öğrenci kaydı yapılması yasaklayarak sorunu daha başlangıç aşamasındayken ortadan kaldırmıştır (Ortiz, Aktaran. Dona, 2017). Aranda’nın hastanelerde günlük yaşam ve tıbbi uygulamalar üzerine ayrıntılı bir gözlem sunan bu eseri, sosyal gerçekçilik akımının estetik ve bilimsel gözlemleri birleştirdiği bir dönemin eseridir. “Sağlık hizmetlerinin sorumluluğu dinsel değil sivil ellerde olunca, tıbbi konular yenilikçi sanatsal uygulamalarda merkezi bir rol üstlenmiştir” (Prado Museum).

Şekil 8. Luis Jiménez Aranda, “A Hospital Ward during the Chief Physician’s Round”, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 290x445cm, Prado Müzesi, Madrid.

İngiltere’de Hastane Temalı Resimler

Resim alanında büyük gelişmelerin ancak 18. yüzyılda görüldüğü İngiltere’de (Tansuğ, 1992: 223) özellikle Londra’da bulunan hastanelerin resmedildiği 18 ve 19. yüzyıla ait çok sayıda hastane binası temalı eser bulunmaktadır. Bu eserlerin büyük bir çoğunluğu hastanelerin koleksiyonları için yapılmıştır ve binaların dış cephelerinin betimlerini içermektedir. Avrupa’da teknolojik üretimin bilimle olan ilişkisi sürecinde 18. yüzyılın sonlarında ilk olarak İngiltere’de görülen ve zamana dünyanın birçok bölgesine yayılan Endüstri/Sanayi Devrimi 19. yüzyılda kentlerin önemli bir çekim merkezi olması sonucu hızla artan nüfus nedeniyle yeni şehircilik ve mimarlık yaklaşımlarının geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Altınöz, 2020: 2).

Avrupa’da 20. yüzyılın ilk yarısında gelindiğinde bilimdeki yeni gelişmelerle modern hastanelere dair sanatçı yorumları ortaya çıkmaya başlamıştır.

19. Yüzyılda güzel sanatlar ile tıp sanatının ilgi çekici bir karışımı olan “The Operating Theater” “ameliyathane resmi” türü ortaya çıkmıştır. Özellikle tıp pratisyenlerinin yer aldığı, hastaların cerrahi müdahalelere tabi tutulduğu ortamlar, dönem sanatçıları tarafından betimlenmiştir.

Prof. Henry Tonks (1862-1937), İngiliz resim sanatında hastaneleri konu alan eserler yaratan sanatçılardan biridir. Başlangıçta başarılı bir cerrah olan Tonks, 1893’te tıp kariyerini bırakarak Slade Güzel Sanatlar Okulu’nda öğretmenlik yapmaya başlamış olsa da Birinci Dünya Savaşı sırasında plastik cerrahide çalışmaya devam etmiştir. Özellikle anatomi

bilgisi, Tonk’un sanatında figür kompozisyonlarına katkı sağlamıştır. Tonks, çalışmalarında Rokoko, Empresyonizm ve 1860’ların İngiliz illüstrasyonunun unsurlarını kendine özgü bir yorumla sentezlemiştir (Art UK). Aynı zamanda karikatürist olarak da tanınan sanatçı, bu alanı karakterinin alaycı yönlerini ifade etmek için kullanmıştır.

Eserlerinde bilimsel alandaki yeni gelişmeleri de yansıtan Tonks’un çizimleri arasında, 1905 civarına tarihlenen bir karikatür, dönemin tıbbi ve toplumsal anlayışlarını hicvetmektedir. Bu karikatür, öjeni teorisiyle ilgili eleştiriler barındıran bir görsel anlatım sunarken o dönemde popüler olan “kadınlara oy ver” sloganı gibi sosyal bir referansa da yer vermektedir (Chris Beetles Gallery). Tonks; tıbbi geçmiş ve sanattaki yetkinliğiyle, bir hastanenin ameliyathanesini konu alan “Eugenics or Thalamus Hodiernus” (1905 civarı) adlı karikatüründe, öjeni gibi tartışmalı bir konuya olan yaklaşımını eleştirel bir şekilde sunmuştur (Şekil 9).

20. Yüzyılın başında I. Dünya Savaşı (1914-1918) sırasında İngiltere’deki hastanelerde tedavi gören askerleri konu alan resimler, hastane temalı resmin güçlü bir örneğini oluşturur. Dünya Savaşı’nın ardından, savaşın ve hastalıkların yol açtığı fiziksel ve psikolojik travmaların etkilerini gösteren eserler, genellikle bir hastanenin içindeki hasta yatakları ve tedavi süreçlerini yansıtmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında trenlere, teknelere ve konutlara el konularak geçici hastanelere dönüştürülmüştür. İngiliz, manzara, şehir manzarası, natürlmort ve iç mekan ressamı Charles Henry Harrison Burleigh (1869-1956), “The Music Room

Şekil 9. Henry Tonks, “Eugenics or Thalamus Hodiernus” (1905 civarı), mürekkepli kalem ve suluboya, 17,78x22,86cm, özel koleksiyon.

of The Royal Pavilion as a Hospital for Indian Soldiers/ Hint Askerleri için Hastane Olarak Kraliyet Köşkü'nün Müzik Odası” (1914-1915) ve “Interior of the Pavilion, Brighton: Indian Army Wounded” (1917) adlı tablolarında, Birinci Dünya Savaşı sonrası, savaş ve hastalıkların yarattığı travmaları yansıtmıştır (Şekil 10).

Burleigh, bu eserlerde Brighton Kraliyet Köşkü'nün hastaneye dönüştürülmüş olan Müzik Odası'nda tedavi gören Hintli askerleri gösterir. Köşk, savaş sırasında geçici bir hastaneye dönüştürülerek 600'den fazla yatakla Hint askerlerine hizmet vermiştir (Brighton & Hove Museums). Burleigh, iç mekandaki detayları titizlikle yansıttığı bu eserlerinde, hastanedeki askerlerin sağlık sürecini ve koşullarını vurgulamıştır. Bu resimler, askerlerin türbanlarının renkleri ve kırmızı muşamba zemin detayı gibi, siyah-beyaz fotoğraflarda bulunmayan unsurları izleyiciye sunmasından ötürü Burleigh'in savaştan sonra kaydettiği benzersiz bir görsel kayıt olarak nitelendirilebilir.

Türkiye'de Hastane Temalı Resimler

Hastalar ve düşkünlük için bakım sağlanmasını teşvik eden Hristiyanlık'ta olduğu gibi, İslam dünyasında da benzer şekilde hastalar için özel bakım evleri kurulmuş olduğu

görülmektedir. Selçuklu döneminde kurulmuş olan birçok darüşşifa Osmanlı Devletinde de kullanılmaya devam edilmiştir. Osmanlı'da III Selim (1761-1808) döneminde sağlık hizmetlerinde köklü ıslahatlar gerçekleşmiştir (Aslan, 2017: 11). Selçuklu döneminde kurulmuş olan ve Osmanlı döneminde de kullanılmaya devam edilmiş olan darüşşifalar ve Osmanlı İmparatorluğu'nda külliye dahilinde yapılmış olan hastanelerin ardından; Sultan III Selim döneminde “Nizam-ı Cedit” ordusunun sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kışlada inşa edilmiş olan “Levent Çiftliği Hastanesi” (1799) ilk çağdaş Osmanlı hastanesi olarak bilinir (Yavuz, 1988: 124). Bu dönemde sağlık hizmetlerinde köklü ıslahatlar gerçekleştirilmiş farklı hastaneler inşa edilmiştir. “II. Mahmut da kışlalara yakın yerlerde veya kışlalara içerisinde birçok askeri hastaneyi faaliyete geçirmiştir” (Yıldırım, 1994: 14). Bu hastanelerin benzerleri Osmanlı tarihi boyunca genellikle savaşlar sonrasında gazilerin tedavisi için inşa edilmiştir (Aslan, 2011: 88). Osmanlı tıp tarihinde “hastahane” sözcüğü ilk kez, 1843 yılında Sultan Abdülmecid (1823-1861)'in annesi Bezm-i Alem Valide Sultan'ın kurdurduğu Bezm-i Alem Valide Sultan Guraba-i Müslimin Hastahanesi için kullanılmıştır. Bu hastane genel sağlık koşulları göz önüne alınarak, kent içindeki yerleşme

Şekil 10. Charles Henry Harrison Burleigh “The Music Room of The Royal Pavilion as a Hospital for Indian Soldiers/ Hint Askerleri için Hastane Olarak Kraliyet Köşkü’nün Müzik Odası”, (1914-1915) Tuval üzerine yağlıboya, 69,5x56,5cm, Brighton & Hove Museums.

alanlarından biraz uzakta inşa edilerek vakıf niteliğinde faaliyet göstermiştir (Yavuz, 1988: 127). “1800’lü yıllardan sonra Osmanlı Devleti tarafından inşa ettirilen 36 hastane-nin (Gedik, 2009: 1) büyük bir kısmı yıkılmış olsa da Cum-huriyet dönemine ulaşmış hastaneler de mevcuttur” (Aslan ve Erdem, 2017, s.15-16).

“Osmanlı Devleti’nde askeri hastanelerle başlayan hasta-ne inşa etme faaliyetleri bilhassa salgın hastalıklar, savaşlar, göçler ve Tanzimat ile birlikte çeşitli kamusal hizmetlerde olduğu gibi halk sağlığı anlamında da yeni kurum ve ku-ruluşların kurulmasına, yeni düzenlemelerin yapılmasına sebep olmuştur. II. Abdülhamid (1842-1918) Dönemi’nde, başta İstanbul olmak üzere ülkenin birçok yerinde ihtiyaç duyulan birimler dikkate alınarak hastaneler inşa edilmiş, mevcut olanlara eklemeler yapılarak geliştirilmiştir” (Kılıç, 2021: 187). Çanakkale’de 1800’lerin sonunda Osmanlı Rus Savaşı (1877-1878) sırasında yaptırdığı 1050 yatak-lı hastane binası I. Dünya Savaşı Çanakkale cephesindeki (1915-1916) yaralı askerlerin bakımında önemli rol oynadı. Bu dönemdeki hastane iç mekanlarına dair tasvir-ler; satışından elde edilen gelirin gazi ve şehit çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıldığı Kızılay kartpos-tallarında yer almaktadır (Şekil 11). “Kızılay kartpostalla-rı dönemin Viyanalı ressamı ve bazıları da Hayri Çizel ve Mehmet Şemsettin tarafından resimlenmiştir” (Balkan, 1917). Osmanlı Padişahı II. Mahmud (1785-1893)’un 14 Mart 1827’de açtığı, Türkiye tarihindeki ilk tıp fakültesi

Şekil 11. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin geliri için bastırılarak satılan kartlar (Yavuz Balkan koleksiyonu).

olan, Haydarpaşa’daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane de 1915’te hastane olarak kullanılmıştır.

19. Yüzyılda, İstanbul’da yaşayan gayrimüslimlerin, azınlıkların, hacıların ve gemicilerin tedavi edildiği, yabancı ülkelerin büyükelçilikleri ve hayır cemiyetleri tarafından Beyoğlu ve civarında inşa edilmiş olan; Alman Hastanesi (1846-56), Fransız Hastanesi (1858), Pangaltı, Aziz Nikolay Rus Hastanesi (1875), Beyoğlu, İtalyan Hastanesi (1876), Şişli, Bulgar Hastanesi (1901), İngiliz Bahriye Hastanesi (1902), Avusturya, Ermeni, ve Macar Hastaneleri gibi çeşit-li hastane binaları da bulunmaktadır. Genellikle yanlarıyla kilise ve okul gibi yapılar da eklenen bu hastaneler kurul-dukları dönemde misyonerlik faaliyetlerinin yürütülme-sinde de rol oynamıştır (Arabacı. 2018, 486). Bu binaların hemen hepsi günümüze ulaşmış olup, çeşitli tıbbi alanlarda uzmanlaşmış olan hastanelerin bir kısmı halen işlevlerini sürdürmektedir.

İstanbul Beyoğlu’ndaki İngiliz Denizciler Hastanesi, Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında İngiliz Dışişleri Bakan-lığı tarafından kurulmuştur. 1855’te inşa edilen ilk hastane binasının yerine 1900’lerin başında İngiliz mimar Henry Percy Adams (1865-1930) ve Charles Henry Holden (1875-1960)’ın çizdiği planla, yeni hastane binası inşa edilmiştir. Percy Adams’ın 1902’deki mimari planlarından; 1854’ten 1856’ya kadar ‘Freehold Land Times and Building News’, 1860’tan 1862’ye kadar ‘Building News and Architectural Review’ ve 1863’ten itibaren ‘Building News and Enginee-ring Journal’ Building News, 1926’dan itibaren ise The Ar-chitect ile birleşerek ‘Architect and Building News’ olarak

Şekil 12. Henry Percy Adams, “British Seamen Hospital-Galata-Constantinople”, Turkey, 1902, suluboya, özel koleksiyon.

yayımlanan dergide basılmış olan mimari illüstrasyonunun (Şekil 12), çeşitli yıllarda kartpostal olarak uyarlanmış çeşitli varyasyonları bulunmaktadır (British News Paper Archive).

Gelen herhangi bir geminin net bir şekilde görülebildiği bir kulesi ile dikkat çeken hastane binası, Cumhuriyet’in ilanı sonrası, 1924 yılında İngilizler tarafından Kızılay’a devredilmiş, 1937-48 yılları arasında bir dönem “Kuduz Hastanesi”, 1948-93 yılları arasında ise “Beyoğlu Belediye Hastanesi” olarak hizmet vermiştir.

SONUÇ

Avrupa’da hastane binalarını ve iç mekanlarını resmeden sanatçılar, genellikle tıbbi, sosyal ve kültürel bağlamları yansıtan çalışmalara imza atmışlardır. Bu tür resimler, tıp tarihi ve hastaların deneyimlerini anlatmak açısından sanat tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Özellikle Orta Çağ ve Rönesans dönemlerine ait hastane binaları sağlık hizmetlerinin dini bir görev olarak görüldüğü dönemi yansıtmaktadır. Bu tarihi hastane binalarının resmedilişi Tarih Resmi, Mimari Resim ve Romantik Manzara Resminde sıkça görülür. Büyük şehirlerde, hayır kurumlarıyla ilişkilendirilen, zarif yapılarıyla tanınan ve sembolleşen hastane binaları, detaylı cepheler ve büyük

avlularıyla dikkat çekmektedir. Bir kısmı günümüze kadar varlığını korumuş olan bu binaların çoğu, hastane olarak işlevlerini sürdürmüşler ya da müzelere veya çeşitli kamu binalarına dönüştürülmüşlerdir.

Avrupa’da hastanelerin sanat koleksiyonu oluşturma geleneği, tıp tarihi müzelerinin oluşmasında da önemli rol oynamıştır. Bazı sanatçılar, özellikle 18, 19. ve 20. yüzyılda, tıp tarihi müzelerinin ve hastane koleksiyonlarının parçası olarak, hem hastane binalarının dış cephelerini betimlemişler, hem de hastane personeli ve hastaların tedavi süreçlerini tasvir eden eserler yaratmışlardır. Sanat ve ikonografi bağlamında özellikle savaş zamanlarında hastane binaları, tıbbi tedavi ve insanların dayanıklılığını simgeleyen mekanlar olarak betimlenmişlerdir.

19. Yüzyıla doğru hastane iç mekanlarının eserlerde hastalık ve tedavi süreçlerinin dramatik yönleri ile öne çıktığı görülür. 19. Ve 20. yüzyıl resim sanatında hem hastane binalarının dış görünüşlerini ele alan, hem de hastane içindeki yaşamı resmeden böylece dönemlerinin iç ve dış mimari unsurlarını yansıtarak hastanelerin sanattaki temsiline örnek oluşturan eserlere rastlanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde ressamın hastaneleri, öncelikle mimari bir unsur olarak ele almaktan öte, tasvir ettikleri kompozisyonlarda anlatılmak istenen durumun bir mekanı olarak yansıtmış oldukları saptanmıştır.

Avrupa'daki hastane temalı resimler; bize tıp, hastane kültürü üzerine önemli bilgiler sunmaktadır. Ve bu eserler, toplumun sağlıkla ilgili algılarının sanatla nasıl ifade edildiğini anlamak için önemli örneklerdir. Her resmin, kendi döneminin tıp ve hastane ilişkisi üzerinden toplumsal olanı betimlemekte olduğu izlenmiştir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR

- Altınöz, M. Ö. (2020). *Sanayileşme ve modernizm*. Nobel Yayınevi.
- Arabacı, H. M. (2018). Pangaltı Saint Nikolai Russian Hospital. *Journal of Oriental Scientific Research*, 10(1), 486-505. [Turkish]
- Aranda, L. J. (2021). *A Hospital Ward during the Chief Physician's Round, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 290x445cm*, Prado Müzesi, Madrid. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/a-hospital-ward-during-the-chief-physicians-round/318cc81b-77d6-4688-ad98-ffbe3dd7a4a5> Accessed on Dec 17, 2024.
- Aslan, S., & Erdem, R. (2017). The historical development of hospital. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 27, 7-21. [Turkish] [CrossRef]
- Balkan, Y. (2017). "Çanakkale Savaşında Bir Başka Düşman" Çanakkale Muharebeleri 1915. https://canakkale-muharebeleri1915.com/index.php?option=com_content&view=article&id=416&catid=153&Itemid=259 Accessed on Oct 27, 2024.
- Baydemir Katkar, G. (2024). Architectural reflections in western painting. *Journal of Art*, 7(1), 17-27. [Turkish]
- Bridge, N. (2015). *Mimarlık 101/architecture 101*. (Çev. Sezer, F. 2016). Say Yayınları.
- British News Paper Archive United Kingdom. (2024). *Title Building News*. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/titles/building-news> Accessed on Oct 30, 2024.
- Brouillet, A. (2021). *Salpêtrière'de Klinik Ders/ Une leçon clinique à la Salpêtrière. 1887, tuval üzerine yağlıboya, 290 cm x 430 cm*. Descartes University. <https://neurologies.fr/andre-brouillet-la-lecon-clinique-de-charcot-a-la-salpêtrière-1887/> Accessed on Nov 30, 2024.
- Canning, R. (2022). Rousseau and The Paris Foundling Hospital. *Orphans & Care Experience in Literature*, <https://careleaversinfiction.wordpress.com/2022/07/17/rousseau-and-the-paris-foundling-hospital/> Accessed on Jan 30, 2025.
- Croisile, B. (2022). André Brouillet - La leçon clinique de Charcot à La Salpêtrière (1887). *Revue Neurologies*, 25(250), 244-247. [French]
- Çanakkale Muharebeleri. (2017). *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin geliri için bastırılarak satılan kartlar (Yavuz BALKAN Koleksiyonu)*. https://canakkalemuharebeleri1915.com/index.php?option=com_content&view=article&id=416&catid=153&Itemid=259 Accessed on Feb 3, 2025.
- de Goya, F. (2023). *Deliler Evi, Yaklaşık 1814 - 1816, panel üzerine yağlıboya, 45 x 72 cm*. San Fernando Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi, Madrid, İspanya <https://fundaciongoyaenaragon.es/obra/casa-de-locos/463> Accessed on Nov 8, 2024.
- Digresses, D. (2024). *The Foundlings of France: 1831 and 1857, Mrs Daffodil Digresses* <https://mrsdaffodil-digresses.wordpress.com/2013/05/29/the-foundlings-of-france-1831-and-1857/> Accessed on Oct 21, 2024.
- Dona, F. (2017). Una sala del hospital durante la visita del médico jefe. *Arte y Medicina, Imágenes y textos para la Historia de la Medicina a través del Arte*, <https://arteymedicina.blog/2017/11/09/una-sala-del-hospital-durante-la-visita-del-medico-jefe/> Accessed on Dec 30, 2024.
- Elsheimer, A. (2025). *Saint Elizabeth of Hungary bringing food for the inmates of a hospital. 1598, bakır plaka üzerine yağlıboya, 27,8x20cm*. Wellcome Collection, Londra. <https://artuk.org/discover/artworks/saint-elizabeth-of-hungary-bringing-food-for-the-inmates-of-a-hospital-125856> Accessed on Jan 4, 2025.
- Foundling Museum, United Kingdom, *A Mother Depositing Her Child at the Foundling Hospital in Paris 1855*, <https://foundlingmuseum.org.uk/object/a-mother-depositing-her-child-at-the-foundling-hospital-in-paris-c-1855/> Accessed on Dec 14, 2024.
- Fundacion Goya en Aragon, *Francisco de Goya, "Hospital de apestados"* <https://fundaciongoyaenaragon.es/obra/hospital-de-apestados/567> Accessed on Jan 2, 2025.
- Germaner, S. (1996). *18. Yüzyıl Avrupa Resmi*. Kabalcı Yayınevi.
- Harrison Burleigh, C. H. (2021). *The Music Room of The Royal Pavilion as a Hospital for Indian Soldiers/ Hint Askerleri için Hastane Olarak Kraliyet Köşkü'nün Müzik Odası*, (1914-1915) *Tuval üzerine yağlıboya, 69,5 x 56,5cm*, Brighton & Hove Museums. <https://brightonmuseums.org.uk/discovery/history-stories/the-music-room-of-the-royal-pavilion-as-a-hospital-for-indian-soldiers/> Accessed on Dec 20, 2024.

- Hauser, A. (1984). *Sanatın toplumsal tarihi*. (Çev. Gölönü, Y. 2006) Ankara: Deniz Kitabevi, https://www.lepoint.fr/eureka/pourquoi-jean-jacques-rousseau-a-t-il-abandonne-ses-enfants-01-09-2024-2569145_4706.php Accessed on Dec 3, 2024.
- Hulsker, J. (1980). *The complete Van Gogh*. Phaidon.
- İskender Kılıç, P. (2021). Hospital opening attempt in Istanbul during Abdulhamid II period and Doctor Stécoulis. *History Studies International Journal of History*, 13(1), 187-199. [Turkish] [CrossRef]
- Kültür Envanteri. (2024). *Galata İngiliz Bahriye Hastanesi, Bulgar Hastanesi*, <https://kulturenvanteri.com> Accessed on Nov 22, 2024.
- Laboratoires DAUSSE. (1975-1976). *Histoire des sciences medicale. Organe Officiel De La Société Française D'histoire De La Médecine* (pp. 182-183). IX(3-4), Laboratoires DAUSSEs.
- Le Corre, P. J. (2024). Pourquoi Jean-Jacques Rousseau a-t-il abandonné ses enfants ? *Le Point*.
- Lemonick, M. D. (Mart 2021). What Florence Nightingale Can Teach Us about Architecture and Health. (Ed. Steven Lockley). *SCIAM Scientific American*, <https://www.scientificamerican.com/article/what-florence-nightingale-can-teach-us-about-architecture-and-health/> Accessed on Jan 11, 2025.
- Levantine Heritage. (2024). *British Seamen Hospital*, <https://www.levantineheritage.com/hosp.htm> Accessed on Nov 22, 2024.
- Museo Del Prado, Espana. (2025). *Jiménez Aranda, Luis* <https://www.museodelprado.es/coleccion/artista/jimenez-aranda-luis/6e730fa1-1d8e-47a8-908e-6c1a74837f49> Accessed on Jan 4, 2025.
- O'Neil, H. N. (1987). *Çocuğunu Paris'teki Foundling Hastanesi'ne Bırakan Bir Anne, 1855, ahşap üzerine yağlı boya, 38.1x27.9 cm*. Thomas Coram Foundation. <https://artuk.org/discover/artworks/a-mother-depositing-her-child-at-the-foundling-hospital-in-paris-191942> Accessed on Sep 12, 2024.
- Özge, A. (Edt.) (2006). *Letter of Van Gogh*. (Ed. Roskill, M). (Çev: Kür, P., 1st ed. 1985). Yapı Kredi Yayınları. [Turkish]
- Percy Adams, H. (2021). *British Seamen Hospital-Galata-Constantinople, Türkiye, 1902, suluboya, özel koleksiyon*. <https://www.mediastorehouse.com/fine-art-finder/artists/english-school/british-seamans-hospital-galata-24701572.html> Accessed on Feb 5, 2024.
- Potts, D. (2015). Were Rousseau's Children Victims of His Moral Theory? *Policy of Truth*, <https://irfankhawajaphilosopher.com/2015/06/28/were-rousseau-s-children-victims-of-his-moral-theory/> Accessed on Jan 10, 2024.
- Radden, J. (2021). Mad agency', reflections on Goya's 'The Madhouse'. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8058925/> Accessed on Dec, 2024.
- Rodríguez Martín, A. M. & Rubio Luzón, R. A. (2020). La inclusa de Zaragoza a mediados del siglo XIX [Unpublished doctoral thesis] Médica Revista de Historia Jerónimo Zurita, 261-285. [Spanish] <https://ifcdpz.es/recursos/publicaciones/38/57/11rodriguez-rubio.pdf> Accessed on Jan 30, 2025.
- Salt Reserach. (2024). Archives, *British Seamen Hospital*, <https://archives.saltresearch.org/browse?type=subject&value=British+Seamen%27s+Hospital> Accessed on Nov 30, 2024.
- Sözen, M., & Tanyeli, U. (1896). *Sanat sözlüğü*. (17th ed). Remzi Kitabevi.
- Tabanelli, M. (1956). I valetudinari in Roma antica [Valetudinaria in ancient Rome]. *Minerva Medicine*, 47(47), 1046-1053. [Italian]
- Tansuğ, S. (1992). *Resim sanatının tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Tonks, H. (2021). *Eugenics or Thalamus Hodiernus (1905 ci-varı), mürekkepli kalem ve suluboya, 17,78x22,86cm, özel koleksiyon*. Chris Beetles Gallery. *Eugenics or Thalamus Hodiernus*. <https://www.chrisbeetles.com/artwork/25111/eugenics-or-thalamus-hodier-nus> Accessed on Oct 16, 2024.
- van Gogh, V. (1889). *Ward in the Hospital in Arles 1889, tuval üzerine yağlıboya, 74 cm x 92 cm, Müze Koleksiyonu Am Römerholz*. Winterthur, İsviçre. http://www.vggallery.com/painting/p_0646.htm Accessed on Oct 6, 2024.
- Vehbi Koç Foundation Encyclopedia. (2025). *Italian Hospital*, <https://encyclopedia.vkv.org.tr/Categories/Projects/Health/Italian-Hospital> Accessed on Feb 3, 2025.
- Victor Dargaud, P. J. (2021). *The Hopital de la Salpetriere, 1904, Tuval Üzerine Yağlıboya, 24.5x38.5 cm*. Musee de la Ville de Paris, Musee Carnavalet, Paris. <https://www.bridgemanimages.com/fr/explore/artist/Dargaud-Paul-Joseph-Victor-fl.1873-1920> Accessed on Dec 18, 2024.
- Wallentine, A. (2024). *A history of art in hospitals*, Wellcome Collections. <https://wellcomecollection.org/stories/a-history-of-art-in-hospitals> Accessed on Sep 30, 2024.
- Zocchi, G. (1711/7-1767). *A view of the Piazza della Santissima Annunziata, Florence, with the Ospedale degli Innocenti. tuval üzerine yağlıboya, 57.2 x 87.7 cm, özel koleksiyon*. <https://www.christies.com/en/lot/lot-5639306> Accessed on Feb 30, 2025.